

Bīismā yīng nag- guundsā rulgr sēn na n yɪ tao tēnsā pugē.

Sēn na n yɪlē tɪ b kō bīisim wɔsgo, yɛl a tāab n
tog n pidsi :

1. Nag-yāansā sēn tōe n kō bīisim wɔsgo,
2. Nag-yāans sēn be laafɪ,
3. Nag-yāans sēn dilgd soma yɔvumdā tōre.

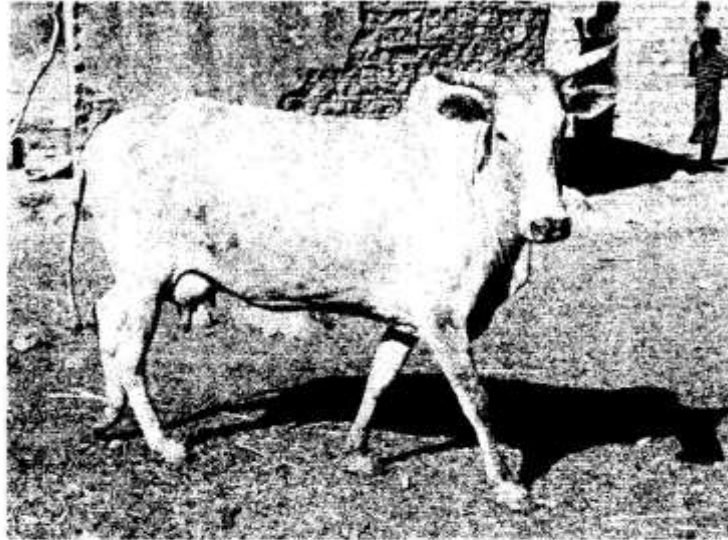
Ce document existe
en [fulfulde](#) et en [français](#)

Voir aussi dans BurkinaDoc de Mil'Ecole : [Textes en Mooré](#)

1) Nag-yāans sēn tōe n kō bīsim wusgo

- ◆ Niig buud a yiib la d mi ti b tōe n kō bīsim wusgo n yud b taabā : yaa Azawakā ne Gudali wā.

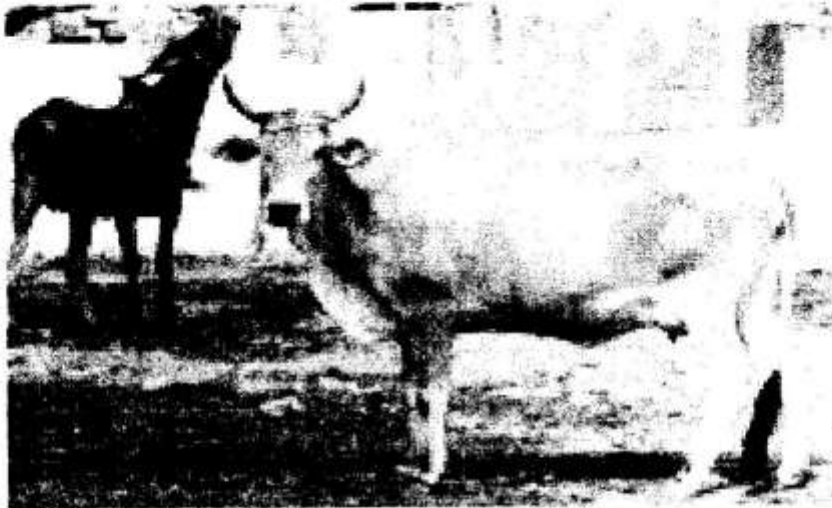

- ◆ Tōnd ka sulmiisā niigā yaa niig sēn tōe bāae, la b pa kōt bīsim ti sekdē ye.
- ◆ Guundbā kēer sēn tar tuumdā minim, la b tar niigā rub ti seke, zemame n baood nag-paalg buudu n goule : rē yīngā, b rīka tōnd ka niigā n na n duus ne Erop bi Brezil niiga. B rāmb sā n data, d tōe n sōng-b lame ti b bao niig nins sēn na n duus ne tōnd ka sumiisā niigā n yāke.
- ◆ *La d gūusi : āndūni wā pug nag-sōng meng-mengā pa tōe n kō bīsim wusgo a sā n ka paamd rub sēn yaa sōma la sekd-a ye.*

2) Nag-yāans sēn be laaft

Niigā sã n ka tar laaft wall b pugã tara zūy, bedense, garwendo bi rēgd a taaba, b ka tōe n kō bīsīm wusg ye.

- ◆ Guundã tōe n kosa a porvēnsã niig-logtorã t'a sōng-a ne sagls t'a yāk nao-kēndre a rūmsã koglg bāasã wεεngē, la a wilg-a tit nins sēn segde.
- ◆ Guundã na n tūu nao-kendr ninga a sēn yākã n ka budg baa bilf ye ; a na n kōta a niigã pu-zūyã tum wakat-wakato, la a vut-ba sã n wa segde, bāasã koglg yīnga.

- ◆ *La d gūusi : niig nins sēn duusd-b ne Erop niisã pa tōe tōnd ka bāasã wala tōnd sulmiisã niigã ye. Rē yīnga, b rata zāab la tipg sēn dit ligd wusgo.*

3) Nag-yāans sēn dūgd sōma.

Ri-bus la b tog n kō bīismā nag-guundsā ?

31) Yamd sēn yaa maasa

Naaf pipi rub yaa yam-maasā a sēn wurd n wābdē ti ka tar wur n bīng ti kul wā tuumd ye.

Moogā naafā sēn wābdā sekda a rubo. Yē la bīismā nag-guundsā pipi rubo.

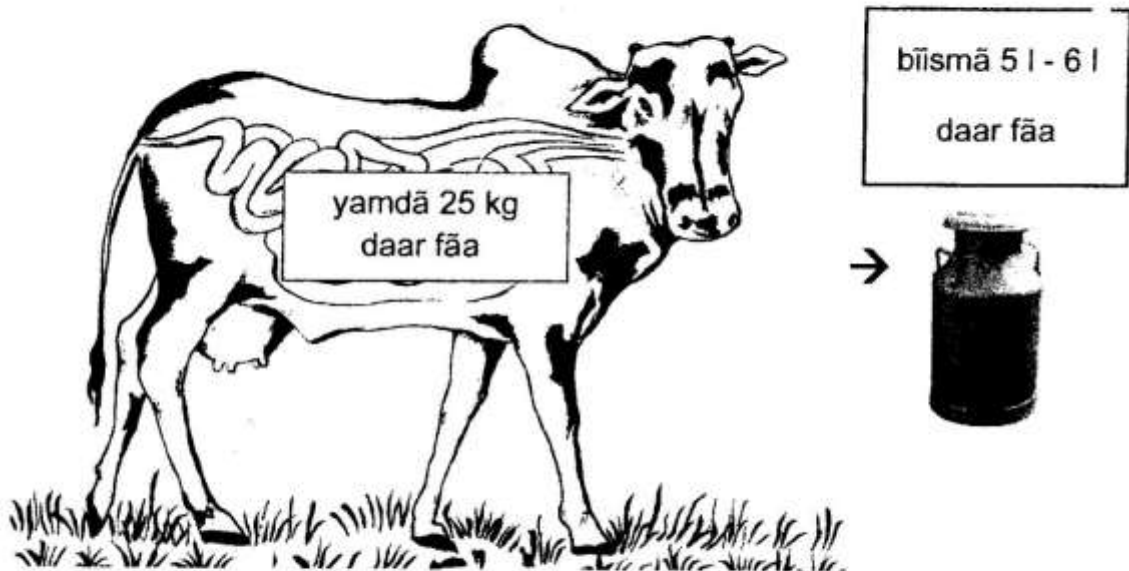
Sēoogā, moogā yita wusgo, n sōngd bīismā nag-guundsā ti rubā sekd-ba.

♦ **Naaf sēn tōe n dū :** d bānge ti naaf sēn tōe n wāb yamd n pid a pug tara tēka, ti b boond rē t'a sēn tōe n dū.

Naaf zīsem sēn maand 300kg yaa ri-kidbr sēn tat 5 kg, sēn tōe n bilg ne yam-maasrā 20 kg n debd 25 kg, la mo-koεngā 3 kg n debd 5 kg.

D tōe n yeelame ti naaf tara pus a naase bi yēsa, t'a pugā puu pus a naase. Naafā sā n wābd yamdā, a kēeda a pipi pugē wā sēn yaa pu-raagā n yaool n ti kē pugē wā. Rē

poore, a kēeda a pug a tab soabā pugē n ti baas a naas
soabā sēn yaa yāo-raoogā pugē

Yam-sōng menga

32) Yam-maas buse ?

- ◆ Moogā zaalem sēn yit zīg zāngā,
- ◆ Beng-wurgā,
- ◆ Yam-koaadt wā

Yam-bāmbā fāa tōeeme :

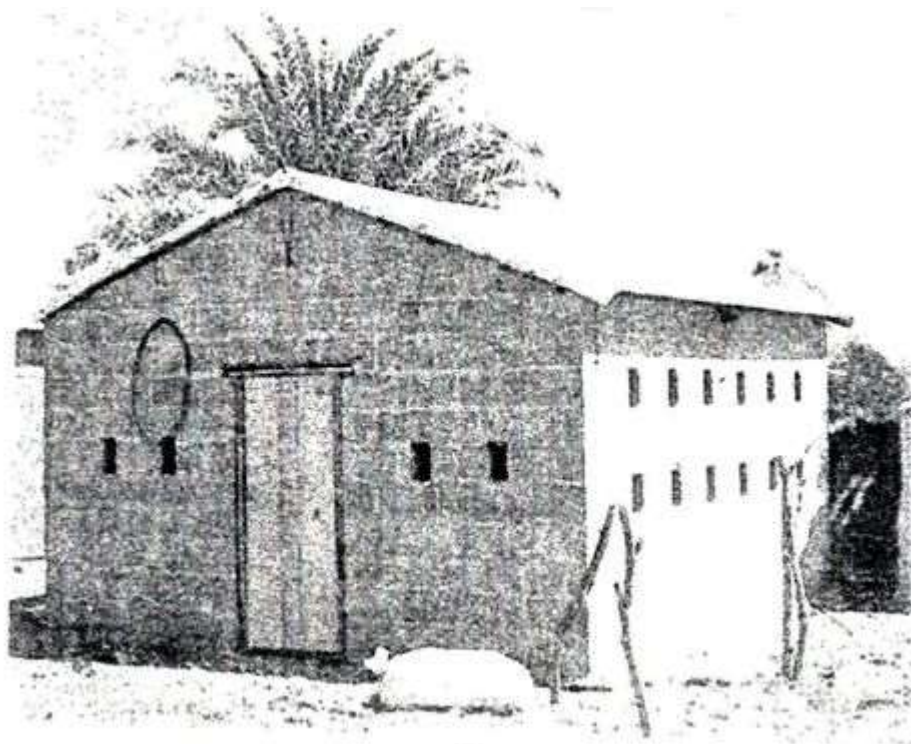
- ◆ N kō naafā turg t'i wābe,
- ◆ N ke bōoneg n kō niigā b roogē wā,
- ◆ N kurs n bas ti kut ti b rik n bīngi.

33) Yam-bīngdmā

Sipaolgā, kiuug a wān bal saasā yōkr poore, yamdā paoogdame. B tōe baoa yamdo moogā sēn wat n be wusgā wakat n kuuse n maan yam-bīngdim, yam-kuusdem.

➤ Yam-kuusdmā

- ◆ Yaa moog sēn wure moogā sēn wa n waoogē wā. B pa tog n gū ti moogā kul ti b yaool n wur-a ye, ti bala a ka tar ri-sōng wakat kāng niigā yīng ye. A tog n wura a sēn wat n puudē wā wakato.
- ◆ Kuusgo : b basda moogā zīig pugē rasem a yi bi a tā ti kul (ti saagā ra pāb-a ye).
- ◆ Bīngri : bīngda roog sēn pa yūnd la kēed pemsem sōma pugē. Yamd sēn kuus sōma tōe n talla n dulga niigā yuumdā tore.

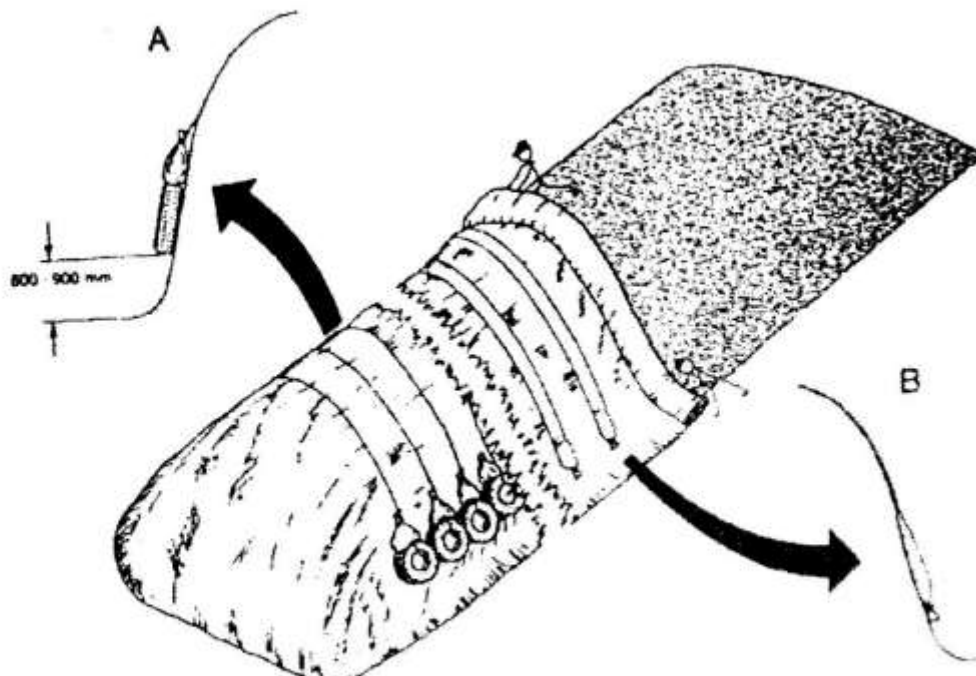
➤ **Ānsulaasā**

- ◆ A sēn yaa a soaba : yaa yamd sēn kuusde n wēke ti kē tab soma, ti b yaool kogl-a ne pemsmā'ta be be n noogdē.
- ◆ Yamdā wuedame t'a ket n yaa maasa, a sēn wat n puudē wā sasa, n kurs-a n zems 30 cm.

◆ **Yam-wēkdem gūdri**

Guulgā zīig manegd n kogla ne rūmsā. B ruug yamdā pall-palle, n du n tabe ti wēk n kē taaba, sēn na yul n dig pemsmā , n sam yamdā t'a ru n ta 1 metr bi a 2.

B pil ne sū-taoko (baas) sēn tōe n gidg pemsmā kōom, n pil a zugā ne tāndo ti pī n paase.

- ◆ Sēn na n ylē n paas a pemsmā gūgre b tōe n deng n gānega sū-taok tēngrā n yaool n sung moogā pipi pallā gānegre.
- ◆ Yam-gūdrā zāndlem bee ne guundā sēn paam yamdā tek yuumdā yīnga.

◆ **Yolg yām-bīngdem** : manesmā yaa yembr ne yam-gūdrā. Sēn welgde, b ningda yamdā, sūud yolg pugē. yamdā na n pī sōma ti b pag yolgā noor neere. Yolg a yembr tōe n maka ānsūlaasā daar a ye bi rasem a yiib ruho.

◆ **Ānsūlaasā tuumde**

Kiuug a tāab poore, yam-wēkdmā tōe n kōo rūmsā ti b ru. Sā n yaa yolgā yam-wēkdmā, b pakda yolgā noor a ye n yākd beoog fāa yamd sēn sekd naaf fāa daarā pugē dubo.

Rē poore, b pagda noorā sōma n gūud vēk-m-beoogā. Nag-yāang fāa tpoe n wāba yamdā sēn wēk n pī wā 15 kg. B na n geela yam-pīidmā sēn na n kō rūmsā n zemsd ne guundā sēn bīngā, sēn na n yil n sōng t'a paam n kē sēoog ning sēn pugdā.

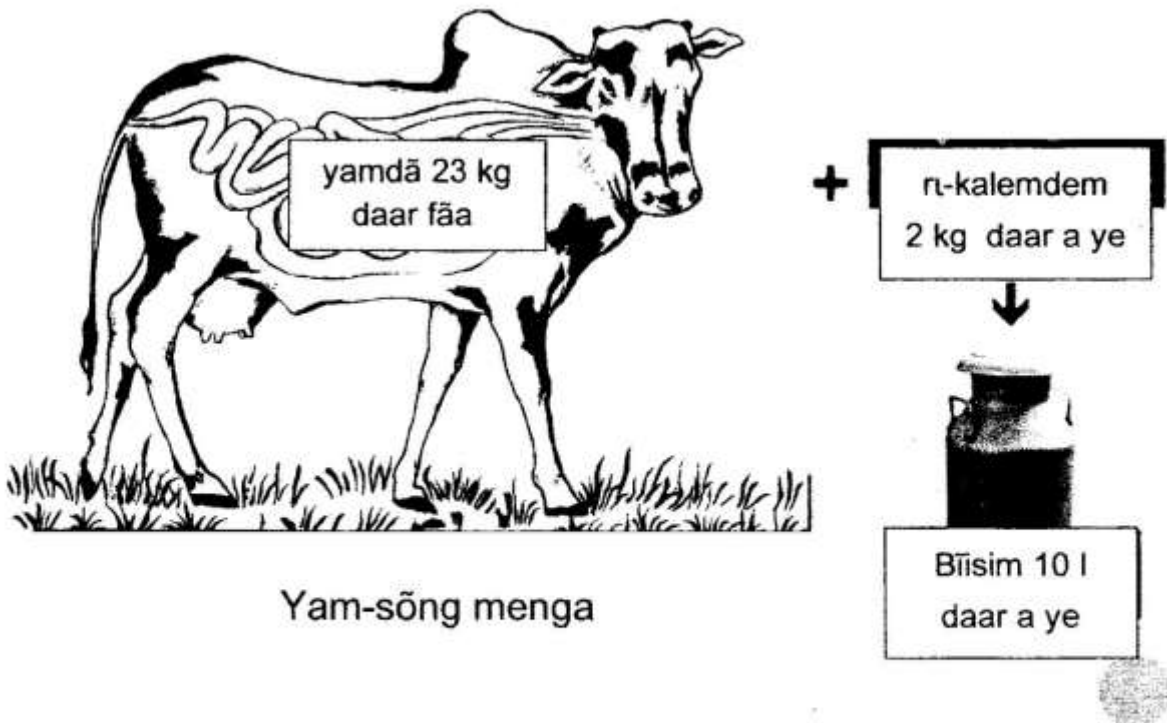
34) Rı-wēkdem sēn kuuse

B sã n kōt nag-guundsã bīsim wusgo, b tōe n paas-b-la rı-wēkdem sēn kuus beoog-beoog fāa b rubã pugē.

Yaa :

- ◆ Bōn-koaadi biisi (kāmaan sēn pāre, alkam fugdo, gorbiis sēn were, sooza kāad sēn were, wall bis-raado) ti b kōt niigã zaalem woto bala wall b kalem ne rub a taaba.
- ◆ Bōn-bεεla

B sã n kōt bīismã nag-guundsã bōn-bεεl bi sooza wã fugd 2 kg beoog fāa, b tōe n kōo bīismã litr a 8 n debd 10 daar fāa.

4) Bīismā nag-guundsā rlgre

Nag-sads nins b sēn guund bīismā yīngā tog n paama zāab-sōng la seglgo, b sēn wat n sungd b pipi ruubā wakato. B buungā ne b zīslmā tog n sekame b sēn wat n tar yuum a yi bi yuum a yi la puisuka, sēn na sōng ti b wa kōt bīisim wusgo.

B beoog fāa rubā tog n talla ri-bul a tāab sēn pugdā :

1. Yamd sēn sōmbe,
2. B paas b beoog fāa rubā pugē Gorbi-zom bi ri-bul toor-toor sēn naag n kalem 250 gr n debd 300 gr b sā n wa kēed puga,
3. Vitamin dāmb sēn naagd b ko-yūudmā bi b ri-paasdmā pugē.

5) Nag-bi wā rlgre

51) B bīisrā pīnd yākre :

d sagendame ti b yāk nag-bilā bīisr pīnda, sēn na n yul n kēgs b ma wā bīisim ti b paam wusg n koose.

Nag-bilā sān ka paamd bīismā wusg n yūuda, guundā tōe n paama bīisim wusg n koos bi a nebā ri.

B sēn baoodā yaa b minim nag-bilā t'a r̄ rub a taab sēn pa a ma wā bīsim, sēn yaa r̄-kidba, n wa sek a bīsrā yākre, a sēn wat n paam rasem 35 n debd 42.

A pipi rasem a yopoe wā, b basda nag-bilā. t'a yēmēm a yam.

Rasem pisi la a ye wā sēn pugdā pugē, b putta bīismā : litr a 2 yibeoogo, a 2 zaabre. Wakat kānga, b sungda b kō nag-bilā bōn-bēela, wall kāmaan-zom b̄l sooza fugdo, b̄l b̄ yībā fāa sēn naag n kalem taab n kōt-a.

A rasem pisi la a ye soabā poore, b sung a yam-maasr sēn wōr b̄l mo-koεeng kūuni.

A rasem pistā la a nu soabā tēka, b sungda a bīismā yēseng woogr beoog fāa n wa tāag a bīsrā yākr zānga, n basd-a t'a wābd yamd b̄l r̄-kidbā a yam raab tēka.

Nag-bilā sā n wa paam kiuug a naase, a segda a tōog n d̄l r̄-kidbr 2 kg beoog fāa.

52) Sooza wā bīis tumde : b sā n tar sooza wā biisi, sor n be n toe n sōng t̄l b̄ yākr nag-bilā bīisr a kiuug a ye tēkā bala.

B sā n bas nag-bilā t'a yēsem pipi rasem a yopoe wā,

(bal bīismā tara zab-teed sēn na n koḡl-a ne bāasā la sōng-a t'a b̄l neere), b tōe n kōt-a-la a rasem a 8 soabā n debd 15 wā tēka, sooza wā zom bēer sēn pak faaga.

➤ **Sooza wā bīsim sēn maand toto**

Sooza wā zom-kāado : 2 kg

Ko-kaeedem : 10 l

B bas ti kaeeg wakat bilf bala, la b rāmbdē n wa paam bē-koaga.

B bas ti maage, la b paas sīkr zom 50 gr, ne vitamind 30 gr.

B gudg ti kē taab sōma n yaool n yoooge.

Koomā sēn yoogā tōe n kōo ma wā ne nag-bilā a sā n wa sung rī-kidbā ruho.

➤ **Guundā na n modga nag-bilā t'a yū.** A sā n pa sakd n yū laagā pugē tūrga, b ning biberō pugē t'a yēsme.

Rēnd ti ta rasem 3 bt a 4 ti nag-bilā minim rī-paalgā woto.

Nag-bilā sā n wa rīt sooza wā bīmā neere, b tōe n wooga a bīmā yēseng bilf-bilfu n ti tāag a bīismā yiisg zāng fas a rogmā kiug poore, la b kōt-a sooza wā bīsim bala.

➤ **A rubā kūun nao-kēndre** : b tōe n pēeda naaf a to bīsim n pul sooza wā bīsmā n kōt nag-bilā t'a yūuda (la b ra bas-a t'a yēsem a ma wā turg ye) **naoor a 2 daar a ye** wala sēn wilgdā :

Pipi semendā : nag-bilā yēsemda a yam-raabo.

Rasem a 8 - 14 soabā : sooza wā bīsim litr a 1 ne naafā bīsim litr a 3.

Rasem 15 – 21 soabā : sooza wā bīsim litr a 2 ne naafā bīsim litr a 2.

Rasem 22 – 28 soabā : sooza wā bīsim litr a 3 ne naafā bīsim litr a 1.

➤ **A pipi kiuugā poore**, guundā tōe n paasd n kōta nag-bilā rub a taab a pugā sēn tōe n wer nana tɪ bɪ sōma : wala yam-maasa, nug-pug rɪ-kidbri, nug-pug kāmaan-zom bɪ yam-koεeng sēn sōmbe.

B na n paasda rɪ-kidbā bilf-bilfu n tɪ tāag a sēn na n wa bas sooza wā bīsim yūubu, a kiuug a yiib bɪ a tāab sasa.

Baasgo

- ◆ Sēn na n yul ti bīismā nag-guundgā kō bīisim wusgā, a tog n wāba yamd sēn yaa maasre (rat n yeel ti wura a sēn wa n sungd puudā ningr wakato), bi yamd sēn kuuse n bīngi ; bi sēn wur b bluungā wakat n wēke.

Moogā tōe n sōnga nag-guundsā ti b pug pidi,
la a pa na n kō bīisim wusg ye.

B tōe n naaga moogā ne tōnd sēn dit rub ninsā
(kāmaan-beela, gorbiisi, rāamā bis-raado, la a taaba).

- ◆ Yaa modgr ti d segl nag-sads nins d sēn dat n yāk n pēed bīismā, n kōt-b rī-sōma, sēn na yul ti b bi neere la b paam pāng ti seke ti b nan ka sung b pipi ruubā ye.
- ◆ Soay sēn yaa nana la b pa sāamd ligd (wa sooza wā bīisim), tōe n sōngame ti b yāk nag-bil bīisri la b sōng guundā t'a paam bīisim wusg n koos n paas a nafre.